

E. VINTRÓ, F. MESTRE & P. GÓMEZ (coords.), *Homenatge a Montserrat Jufresa*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2012, ISBN 978-84-475-3571-2.

La Universitat de Barcelona, i més en concret el seu Departament de Filologia Grega, homenatgen amb aquest volum la Professora Montserrat Jufresa, que continua el seu mestratge, ara sense obligacions docents, amb les seues responsabilitats com a investigadora i com a membre de grups de recerca i de societats científiques. Els autors i els títols de les contribucions mostren un ampli ventall de temes centrats en la literatura grega antiga i particularment la d'època imperial. Noms i títols són els següents: J. Almirall, «Transformant les *Metamorfosis*» (pp. 21-29); M. Camps Gaset, «Una recepta de luxe per després de sopar: Ath. 14.663e» (pp. 31-48); M. Clavo, «Ifigenia entre puertas. La iconografia de la *Ifigenia en Tàuride* de Eurípides» (pp. 49-74); M.T. Fau, «Temístocles i les dones» (pp. 75-80); C. Garriga, «El dilema d'Agamèmnon i el temps» (pp. 81-100); P. Gilabert, «Miguel de Unamuno i Heràclit: de *La elegia eterna* a *La flor tronchada*» (pp. 101-116); P. Gómez, «Secrets de família: amor i poder als *Diàlegs de déus* de Llucià» (pp. 117-138); S. Grau, «Tàntal filòsof? A propòsit de Diògenes Laerci 2.8» (pp. 139-174); E. Marcos, «Atenaís-Eudòcia: santedat i poder en una època difícil» (pp. 175-192); F. Mestre, «Llucià, els llibres i el saber» (pp. 193-212); C. Miralles, «Mimnerm tornat a visitar» (pp. 213-231); J.J. Mussarra, «Qüestions entorn de la lectura de les tragèdies de Sèneca» (pp. 233-250); N. Palomar, «El manto nupcial de Zas: obra y acción cosmogónica» (pp. 251-264); J. Pòrtulas, «Terra i aigua» (pp. 265-284); M. Reig & J. Carruesco, «*Chôros-Chôre*: la delimitació de l'espai en els textos homèrics» (pp. 285-309); X. Riu, «Un passatge del *Peri parrhesias* de Filodem de Gàdara» (pp. 311-318); J. Silva, «Dàctilo-epítrits: epítrits o dàctils?» (319-327); E. Vintró, «Llucià, *Hípias o les termes*. Traducció i comentaris al text» (pp. 329-344). Inici i cloenda del volum el formen el pròleg de Carles Miralles i una *Carta breve dirigida a Montserrat Jufresa* de Juan Valero.

La filologia formal està perfectament representada pels articles de Camps, Garriga, Gómez, Riu i Vintró, mentre que les tendències de la investigació més recent apareixen als de Mussarra i Reig i Carruesco. L'elenc d'autors i matèries que hem esmentat té com a centre de gravetat, segons que deïem, la literatura d'època imperi-

al, al coneixement de la qual Montserrat Jufresa ha fet aportacions singulars en diverses línies de recerca —Llucià, Plutarc, Epicur, Filodem—. Aquest camp és el que tracten els articles de Jaume Almirall, Montserrat Camps, Pilar Gómez, Sergi Grau, Francesca Mestre, Xavier Riu i Eulàlia Vintó. Almirall ens parla de la recreació ovidiana del tema de les Oriònides (*Metamorfosis* XIII 685-698), sobre la qual formula o bé subscriu determinades hipòtesis —la de Hopkinson sobre el patronímic *Corònides* no sembla gaire convincent—; Camps tracta de gastronomia de la Grècia del nord a partir d'un passatge d'Ateneu, on fa un recorregut complet des de la presentació de la, diem-ne, arqueologia culinària, fins a l'actualització de la recepta; Gómez, de l'ordre dels *Diàlegs dels déus* a la *Vulgata* llucianesca, com a eina supratextual per a la definició de les característiques i funcions de l'obra; Grau presenta un nou treball sobre les relacions de la doxografia filosòfica amb altres gèneres literaris,¹ ara el de la comèdia;² Mestre presenta una lúcida i ben documentada anàlisi del que l'obra de Llucià ens ofereix sobre la cultura librària de l'època, on a més del testimoniatge del cronista —periodista en diríem ara— hi ha les reflexions personals de l'autor, no exemptes del seu *penchant* per la ironia i/o el sarcasme. L'article atresora també una gran vàlua tant per a l'estudi de l'evolució de la competència entre cultura oral i cultura escrita, així com per al dels canvis socials i ideològics produïts amb l'arribada del cristianisme; Riu torna sobre Filodem de Gàdara, vinculat al moll de l'os de la tesi de l'homenatjada, per tal d'ocu-

---

¹ Sobre doxografia filosòfica i hagiografia i teologia cristianes, S. Grau, «Les qualitats taumatúrgiques del filòsofs grecs antics en Diògenes Laerci», en C. Padilla & J. Redondo (edd.), *El sobrenatural a les literatures mediterrànies des de l'època clàssica fins a les societats actuals*, Amsterdam 2012, 141-157; sobre doxografia filosòfica i historiografia, biografia i novel·la, S. Grau, «Els filòsofs i les dones a la biografia grega antiga», en J.J. Pomer Monferrer, J. Redondo & R. Torné Teixidó (edd.), *Misogínia, religió i pensament a la literatura del món antic i la seua recepció*, Amsterdam 2013, 9-25.

² No sabríem estar gaire d'acord amb un punt central a la ben argumentada tesi de Grau, i que hauria de ser reformulat: en fer referència, precisament, al renom de Tàntal que rebia Anaxàgores (pàg. 145), caldria parar compte en el fet que molts dels oradors eren al·ludits també amb aquesta mena d'apel·latius, cf. Pl. *Phaedr.* 261c, on Gòrgies rep el renom de Nèstor: 261d (i Quint. *Inst.* III 1, 10), on Alcida-mant rep el renom de Palamedes; 269a, on Trasímac rep el renom d'Odisseu; Ps.-Plu. *Vit. X orat.* 832e5-6, on Antifont rep també el renom de Nèstor, un interessant paral·lel amb Gòrgies.

par-se d'un passatge papiraci i escatir-ne les possibilitats hermenèutiques, no sempre satisfactòries; Vintró, finalment, no només tradueix —Riu també ho fa— el text triat, l'*Hípias o les termes* de Llucià, sinó que en fa també una precisa exegesi filològica acompanyada de precises i oportunes referències sobre l'indret descrit pel de Samòsata. No gaire lluny de l'espai literari de la literatura grega de l'època imperial trobem la tragèdia senequiana, objecte de l'estudi de Mussarra, adreçat a determinar les condicions de representabilitat d'aquestes obres.

Un altre grup el formen treballs sobre la recepció de la literatura grega, tant a l'època clàssica, com ho és el ja comentat d'Almirall sobre la recreació ovidiana del tema de les Oriònides (*Metamorfosis* XIII 685-698), també tractat per Antoni Liberal, i abans per Nicandre i probablement per Corinna; com a la moderna, on s'inscriu la contribució de Gilabert sobre els fragments d'Heràclit i la poesia d'Unamuno.

No falta tampoc l'atenció a la mitologia, on cal fer esment no només del de Palomar, ans també dels d'Almirall, Clavo, Garriga, Gómez i Grau. Al seu article, Palomar examina el tema del mantell de Zeus a la cosmogonia de Ferècides, com a element identificador del *ἱερός γάμος* entre el déu i la terra.

Diversos articles (Clavo, Fau, Garriga, Marcos, Miralles, Pòrtulas, Reig & Carruesco i Silva) escapen a una taxonomia estricta, el que augmenta el valor del volum com a representació d'un Departament versàtil, atent al ventall d'objectius de la filologia grega contemporània. Clavo estudia des del punt de vista ideològic la representació iconogràfica d'Ifigènia en relació amb la *Ifigènia entre els taures* d'Eurípides. La seua anàlisi de la Ifigènia devinguda ésser sobrenatural, l'espai de la qual es situa al llinar entre vida i mort, recolza en la mitologia i la història, sense oblidar la perspectiva de gènere. Fau tracta d'un tema ben atractiu, el de la peculiar psicologia del personatge de Temístocles, una mena d'heroi rebel davant la tradicional misoginia de la societat grega, i que al nostre parer anticipa trets de caràcter i estratègies d'Alcibiades.³ Garriga parla també de la tragèdia clàssica, ara de l'*Agamèmnon* d'Èsquil, a propòsit del pretès dilema amb què s'enfrontava a la pàrode

---

³ A propòsit de les interessants observacions de Fau sobre el suïcidi de Temístocles (pp. 78-79), vegeu també el que en dic a J. Redondo, *Introducció a la religió i la mitologia gregues*, València 2006, pàg. 154.

l'heroi, i que resolen, tant l'un com l'altre, mitjançant una solució de caire —creiem— sofisticitzant.⁴ Marcos revitalitza la figura d'Ate-naís-Eudòcia, emperadriu consort de Teodosi II, tot desmuntant amb l'ajut de la documentació existent els clixès que la presentaven com a prototipus de dona cortesana —en els dos sentits del terme, a l'estil de la Mariamme de Flavi Josef, un paral·lel que caldria explorar— moguda per emocions tan sols. Miralles torna, en un brillant exercici filològic, sobre la traducció i el comentari d'una breu elegia de Mimnèrm. Pòrtulas s'ocupa, amb l'amable i perspicaç ἀκριβεία que el caracteritzen, de la interpretació dels fragments cosmològics de Xenòfanès, que compara amb els elements cosmològics que diverses fonts atribueixen a Homer. La contribució de Reig i Carruesco versa sobre l'espai a l'èpica homèrica, que descriuen d'acord amb una organització condicionada per l'ideari religiós. Finalment, Silva tracta la complexa qüestió de la naturalesa del ritme dàctilo-epíttrit —l'atenció als problemes mètrics es troba també a Garriga—, i a la qual no dubtem que a partir dels resultats presents ens oferirà molt aviat aportacions molt valuoses.

Les dedicatòries, emmarcades dins un volum que obren i tanquen els elocuentes elogis de Miralles i Valero, expressen de manera explícita l'agraïment de deixebles i companys a la Professora Montserrat Jufresa. Encara amb més claredat ho fan els fruits de recerca de tants estudiosos que deuen a l'homenatjada l'inici respectiu del que en conjunt, i en relació amb la literatura imperial, es pot amb tota justícia anomenar l'escola de Barcelona.—JORDI REDONDO. *Universitat de València*.

---

⁴ Per a la influència dels nous conceptes i estratègies sobre els creadors literaris ja a l'època immediatament anterior a Èsquil, vegeu E. Suárez de la Torre, «Píndaro escoliasta», *Unidad y Pluralidad en el Mundo Antiguo. Actas del VI Congreso español de estudios clásicos II*, Madrid 1982, 37-42.